

Ииб. 509
Стг. XII, 42.

МЕДИЦИНСКО СПИСАНИЕ

ИЗДАВА

ВАРНЕНСКОТО МЕДИЦИНСКО ДРУЖЕСТВО

ГОДИНА

II.

ВАРНА

ПЕЧАТНИЦА НА ХРИСТО Н. ВОЙНИКОВЪ
1886.

 Редакцията на „Медицинското Списание“ умо-
лява онѣзи отъ г. г. абонатитѣ, които не са
внесли стойността му за миналата година да
побързатъ и я внесатъ. Като начева втората
година на вѣстника, редакцията по приетия
у насъ вѣстникарски обичай, изпроважда „Ме-
дицинското Списание“ на всичкитѣ си минало-
годишни абонати, като настоятелно моли всички
онѣзи господа, които не желаятъ да бждатъ
абонати и запапрѣдъ, да ни върнатъ получе-
нитѣ броеве; онѣзи отъ тѣхъ, които не ни
върнатъ броеветѣ, редакцията ще ги счита за
за абонати. За това се умоляватъ почитаемитѣ
Г. г. абонати да ни явятъ за това частъ по скоро.

Редакцията.

МЕДИЦИНСКО СПИСАНИЕ

ИЗДАВА

ВАРНЕНСКОТО МЕДИЦИНСКО ДРУЖЕСТВО

излиза на 1, 10 и 20 число сѣки мѣсець.

ЦѢНАТА ЗА ГОДИНА

Въ България 8 лева

„ странство 8 $\frac{1}{2}$ „ златни

ПОДПИСКИ СЕ ПРИЕМАТЪ

ВЪ

РЕДАКЦИЯТА НА „М. СПИСАНИЕ“

ВАРНА.

Съдържание: Предисловие. — За етиологията на туберкулозиса и за предпозителнитѣ мѣрки. — Намѣствачитѣ.

ПРЕДИСЛОВИЕ.

Съ настоящия брой „Медицинско Списание“ почнува втората годнина на своето съществуване. Варненското Медицинско Дружество се ласкае че е могло до негдѣси да испълни своята задача, като е освѣтлявало читающата Българска публика по разни здравословни въпроси и съ удоволствие отбѣлѣзва че за постиганнето на тѣзи си цѣль то е било подпомогнато отъ мнозина Господа Доктори отъ България на които то крайно благодари. Страницитѣ на „Медицинско Списание“ оставатъ и за напредъ отворени за всички Господа Доктори които би пожелали да принесатъ на отечеството своитѣ услуги по медицинска часть. Дружеството бла-

годари също начитающата публика за съчувственния приемъ съ който посрѣщна „Медицинско Списание“ презъ първата му година и се надѣва че и за напредъ Спитанието ще се ползува съ същото съчувствие.

Дружеството повторно обявява че съ издаването на „Медицинско Списание“ то не гони никакви материални цѣли и ако средствата му позволятъ то може да уголѣми обема на списанието. Програмата на „Медицинско Списание“ и за тая година остава същата.

За етиологията на туберкулозиса (охтика, веремъ) и за предпазителнитѣ мѣрки.

Голѣмото распространение на охтиката ни принуждава да пишемъ нѣколко думи за причинитѣ, които служатъ за нейното развиване и за предпазителнитѣ мѣрки, които трѣба да се зематъ противъ тая ужасна болѣсть.

Предъ всичко, ние ще разгледаме въ кои мѣста, въ какви хора и при какви обстоятелства се развива охтиката.

По *Географическо* распредѣленіе, изслѣдваніята на Schnepf, които ако и да не са съвършено точни, то поне приблизително, показватъ че:

	Население	Умрѣлитѣ отъ охтика по раз- мѣръ връхъ 1000 жители	Годишна загуба
Въ Европа	266 милиона	3.5	931.000
„ Азия	600	3.0	1.80 000
„ Америка	60	3.5	210.000
„ Африка	40	2.0	80.000
„ Океанія	2	1.0	2.000
	<u>968 милиона</u>		<u>3.023.000</u>

Отъ държанитѣ статистики презъ 1885 година излиза: че въ Франция отъ охтика умратъ въ Навте 490 ду-

ши на 100,000 жители, въ Lille 463 и послѣ иде Парижъ 453; въ другитѣ градове на Франция, числото на умрѣлитѣ отъ охтика е послабо: въ Nancy 361, въ Reims 340, и въ останалитѣ градове смъртността отъ охтика малко различава отъ горнитѣ градове, така: въ Bar-le-Duc умиратъ 310 души, въ Amiens 312, и въ Sainte Etienne само 240.

Въ Лондонъ числото на умрѣлитѣ отъ охтика е твърдѣ слабо (205). А попредн се мислило че тамо смъртността отъ охтика е твърдѣ голѣма.

Въ Берлинъ (346), това число поставя тоя градъ въ предпочтително положение отъ Парижъ.

Пристанищата Данцигъ (266) и Кенигсбергъ (213) се отличаватъ по малкото число на умрѣли отъ охтика. Бреслау (391) и Хамбургъ (309) тоже се намиратъ въ благоприятно положение. Дрездъ (390) и Лейпцигъ (363) представяватъ срѣдни числа. Мюнхенъ (387) и особно Нурембергъ (475) иматъ голѣмо число умрѣли отъ охтика.

Въ Виена (677) и въ Пеща (642) умиратъ твърдѣ много хора отъ охтика.

Швейцарскитѣ градове въобще представлява малко число умрѣли отъ охтика.

Въ С.-Петербургъ умиратъ 553 на 100.000 жители; тоя размѣръ е много послабъ въ скандинавскитѣ градове.

Така отъ горѣ показанитѣ числа излиза срѣдне число 389 на 100,000 души или 3,8 и нѣщо повече на 1000 души, това число е поголѣмо съ 0,3 отъ числото, което е намерилъ Schnepf въ изследванята си. Става явно че въ расстояние на нѣколко години смъртността отъ охтика се е увеличила.

Въ Варна презъ 1883 година, отъ когато се е въвело мъртвопроявителството, въ расстояние на шестъ мѣсеца отъ Юлий до свършека на Декемврий отъ 283 умрѣли въ града, има 31 умрѣли отъ охтика, 10,9 %; Презъ 1884 година, въ расстояние на 12 мѣсеца, отъ 568 умрѣли има 84 отъ охтика, 14,7 %; презъ 1885 година, отъ 565 умрѣли има 85 отъ охтика, 15,0 %; презъ 1886 година въ расстояние на деветъ мѣсеца, отъ 1 Януарий до свършека на Септемврий отъ 528 умрѣли има 68 умрѣли отъ охтика 12,8 %.

Ако земаме отъ друга страна числото на охтичевитѣ които са постѣпили на лѣчение въ Варненската болница,

намираме че: презъ 1880 г. отъ 882 болни, постъпили 15 охтичеви; презъ 1881 г. отъ 1207 болни, постъпили 36 охтичеви; презъ 1882 г. отъ 1117 болни, — 28, охтичеви; презъ 1883 г. отъ 1676 болни, — 29 охтичеви; презъ 1884 год. отъ 1007 болни, — 34 охтичеви; презъ 1885 година отъ 1244 болни, — 37 охтичеви; презъ 1886 година за осемъ мѣсеца отъ 1020 болни, — 38 охтичеви.

Варненската статистика по смъртността на охтиката, не може да служи за основа на сравнение, защото въ нея не е обозначено народонаселението. Само отъ болничната статистика се види до негдѣ си, че числото на охтичеви-тѣ отъ година на година се увеличава. Но при всичко това, статистиката по смъртността има си значението, и ако се съберяха всичкитѣ тия статистики отъ другитѣ градове на България, то би излѣзло едно срѣдне число, върхъ което можеше да се правятъ заключения.

Въоше се вѣрва че охтиката се случавя по рядко въ топлитѣ мѣста отъ колкото въ студени-тѣ и въ умѣрен-нитѣ; но, споредъ Rochard и Dutroulau охтиката-та имала твърдѣ бързъ ходъ въ тропическитѣ пояси, и отъ по внимателнитѣ изслѣждания става явно че охтиката се влияе отъ мѣстноститѣ а не отъ сложността на климатитѣ.

По племената се забѣлѣзва че чернитѣ биватъ твърдѣ предрасположени на охтика, и това предрасположение се увеличава толкова повече, колкото тѣ се отдалечаватъ отъ родното си мѣсто.

По възраст отъ двадесетъ до четридесетъ години мратъ повече отъ охтиката, дѣцата са по малко рас-положени отъ възрастнитѣ хора а повече отъ старцитѣ. И отъ заключенията на всичкитѣ наблюдатели излиза че охтиката върлува повече въ срѣдната възраст на живота.

Пола тоже има значително влияние въ произвеждане-то на охтиката. Женитѣ са по наклонни отъ мъжитѣ, не само въ тѣхъ се развива много по често охтиката (въ раз-мѣръ около 5 къмъ 3) но и повечето пжти тѣ умиратъ отъ остра охтика.

Едно слабо тѣлосложение, тѣсни гръди, наклонността която иматъ нѣкои хора, да ставатъ лесно хремови, мина-ватъ за предрасположителни причини, блѣдността съ из-вѣстната ясна червенина ограничена само въ бузитѣ, спо-редъ много автори, е означавала една твърдѣ голѣма на-к-

лонностъ на охтика, но това мнѣние не е подкрѣпено съ точни наблюдения.

По професиитѣ (ганаятитѣ), кои хора повече се разболяватъ отъ охтика още не е добръ опредѣлено. Въобще се знае че занаятитѣ, които излагатъ повече на сѣденне, въ низки и влажни мѣста, са опасни.

Не доброто хранение, живѣението въ тъмно, влажно и не добръ провѣтрено мѣсто; живѣението на много хора въ едно мѣсто, неумѣренността въ всяко нѣщо и особено неумѣренността въ угождаването страститѣ на половитѣ органи и още повече ржкоблудието са причини, които предрасполагатъ на охтика. Лаенес приемалъ че и скърбѣта влияяла твърдѣ много за развиванieto на охтиката. За недоброто хранение, ние особено привличаме вниманието на нашитѣ читатели, защото безъ церемонно да си кажемъ правичката, ние Българитѣ въобще незнаемъ да се хранимъ добръ.

Отъ недоброто хранение на дѣцата и почти отъ сжщитѣ други причини, при които се развива охтиката, развива се и скрофулозата (живѣницата), много пжти единъ сжщъ боленъ болѣдува съвременно и отъ двѣтъ болѣсти; по естеството на анатомическитѣ повреждения, които се намиратъ въ скрофулознитѣ жлѣзди, вѣрва се че тия двѣ болѣсти иматъ твърдѣ тѣсна свръзка, даже Debove не допуска никакво съмнѣние и мисли че скрофулозата не трѣбва да се отдѣля като особна болѣсть отъ туберкулозиса.

Болѣдуванията отъ друга грждна болѣсть, като плевритъ, пневмония, даже и отъ простата кашлица могатъ да бждатъ предрасположителни причини. Освѣнъ това охтиката може да се развие и слѣдъ нѣкои други остри болѣсти, които вѣматъ никаква връзка съ бѣлитѣ дробове, като: тежката болѣсть, лещенката, сипаницата, брусницата и др.

Въобще се вѣрва, че охтиката се предава по *наслѣдство*, но положителни доказателства за това мнѣние не може да има. Има примѣри, които са за, и други които са противъ наслѣдственното предаване на охтиката. Но всикитѣ тия възглѣдове значително се измениха слѣдъ откриванieto на туберкулозния бацилъ отъ Коха, чрезъ кгото се доказа заразителността на охтиката.

Въ 1880 г. Bouchard предполагалъ че сжществува единъ микробъ на туберкулозиса. Toussaint въ Франция,

Klebs въ Германия мислили че са открили паразита, който причинява охтиката. Но днесъ стана явно, че тѣ не са могли да успѣятъ, и само Robert Koch е можилъ за пръвъ пѣтъ да отдѣли и опише бацилла на туберкулозиса. Той доказа съществуването на бацилла въ охтичевитѣ, чрезъ развѣдки, той успѣ да го уедини и чрезъ прививания да произведе охтика.

Тоя бациллъ съществува въ хрѣчкитѣ на охтичевитѣ, въ всичкитѣ други туберкулозни произведения, въ просенитѣ туберкули, въ казеозната пневмония, въ стѣннитѣ на кавернитѣ (искухтели дробове), въ мозъчната туберкулоза, въ туберкулозиса на слизеститѣ ципи, въ извъръзванията на помелиерата (кравешката охтика), въ туберкулознитѣ лимфатически жлѣзди, въ дивитѣ мяса, които се образуватъ по ставитѣ, въ туберкулитѣ и въ туберкулознитѣ нацѣдявания на коститѣ и пр. Бацилла е билъ намеренъ още въ испражненията на тия, които иматъ туберкулозни язви въ червата си; въ пикучѣта на тия, които иматъ туберкулозни повреждания въ пикучнитѣ си проводи; въ гноя на туберкулознитѣ циреве и пр. пр. И така днесъ посредствомъ на микроскопа, съ откриванieto на туберкулозния бациллъ, може да се опредѣли положително естеството на нѣкои болѣсти, които до това време бѣха тъмни и неизвѣстни.

Туберкулозния бациллъ за да се види съ микроскопа боядисватъ го съ анилинова краска. Той има видъ на една тънка прѣчица, дължината му е колкото едната третя отъ пречника (диаметра) на червениятъ зрънца отъ кръвта и широчината шестъ или петъ пѣти по-малка отъ дължината му. Като се размивали въ вода тия паразити, не са забѣлявали ни най-малкото движение у тѣхъ.

Тоя паразитъ се вѣди и размножава само при една топлина отъ 30° до 40°, и не се показва че той може да се развива вънъ отъ организма на чловѣка или на животнитѣ; отъ това се заключава че единъ охтичевъ трѣбва да е билъ заразенъ отъ другъ охтичевъ, защото, ако се приемеше че охтиката може да се развива самородно, то трѣбва да се приеме че тоя паразитъ се ражда самородно (отъ нищо, безъ да има предварителенъ зародишъ). И така по заразителността на охтиката не остава никакво съмнѣние. Остава сега да видимъ какъ става тя?

Бацилла на туберкулозиса може да се вмъкне на право въ бѣлитѣ дробове чрезъ дишаннето, и хрѣкитѣ на охтичевитѣ служатъ като главенъ способъ на това заразяване; извѣстно е че охтичевитѣ изхвърлятъ изобилно количество балгами, които като изсхнатъ образуватъ се на прахъ, и посредствомъ тоя прахъ, бацилла, който може да стои така изсушенъ повече отъ единъ мѣсецъ безъ да се повреди, вмѣква се въ бѣлитѣ дробове и заразява.

Примѣри, които утвърдяватъ прилепчивостѣта, има много, ние ще споменемъ нѣколко отъ тѣхъ, които професора Debove поменува въ своитѣ лекции:

Jean A . . . произхожда отъ охтичеви родители, уженва се за Antoinette A . . . съвършено здрава и произходяща отъ здрави родители. Малко подиръ оженването въ Jean A . . . се развиватъ знакове отъ охтика и умира; жена му се уженва за друго и малко после умира отъ охтика, слѣдъ като предава болѣстѣта на втория си мъжъ. Тукъ не се спира опустошението; въ послѣднитѣ дни на болѣстѣта си Antoinette A . . . помиква братовчедката си Margeritte M . . . да я гледа, Margeritte била ужежена за Joseph B . . . , които билъ здравъ и произхождалъ отъ здрави родители. И Margeritte умира отъ охтика, но предава болѣстѣта и на мъжа си.

Едно младо момиче гледало една отъ роднинитѣ си болна отъ охтика, тая мома се заразила, върчала се у дома си и предала болѣстѣта на 5-тѣхъ си сестри, които я гледали презъ болѣдуванието ѝ. Нейнитѣ баща и майка били съвършено здрави. Само едната ѝ сестра останала жива; но тя била на далечъ отъ семейството и не се приближила никакъ при болнитѣ си сестри.

Единъ младъ момъкъ, произходящъ отъ здрави родители и самъ той билъ силенъ и здравъ, когато билъ солдатинъ, залави се отъ охтика, пращатъ го у дома му, гдѣто той предава редомъ болѣстѣта на баща си, на майка си и на двамата си братя. Бащата билъ гледанъ отъ съседката си, която се заразява и предава болѣстѣта на мъжа си.

Една дѣвойка се връща у дома си болна отъ охтика, която е сполѣтела въ пансиона и умира. Тя била най-големата дѣщеря; по малката сестри наслѣдила нейната стая съ покъщнината, и тя умира отъ охтика. Третята ѝ сестра също наслѣдва стаята и дрѣхитѣ на сръдната, и тя умира отъ охтика. Родителитѣ на тия момичета били здрави и останали съ добро здравие.

Но при това трѣбва да прибавимъ че не всякога заразяването може да стане. Ние познаваме двама братя, които умрѣха отъ охтика, и на които майка имъ е още жива и здрава, женитѣ на тия хора не се заразили и особено малкия отъ тѣхъ, който болѣдува дълго време, близо до единъ мѣсецъ преди смъртѣта си не оставяше жена си да спи на отдѣлно, трѣбаше убедително да му

се каже че въ стаята, въ която той лѣжеше не трѣбва другъ никой да спи, защото му разваля въздуха и вреди на болѣстѣта и тогава само се съгласи. И при всичко това тая жена, ако и да бѣше изложена отъ всяка страна, не се зарази и остана здрава. Но това наблюдение не отрича заразителността, то показва че въ обикновеннитѣ обстоятелства, бацилла не е достаточенъ за да може да произведе охтика, изисква се още той да може да срѣщне благоприятна почва, връхъ която да може лесно да се развива; но какви са тия изменения, които правятъ човѣка способенъ да се зарази, намъ са съвършено неизвѣстни? Така като се вземе предъ видъ почвата, лесно можемъ да си обяснимъ, защо болѣстѣта се случва по-често у младитѣ, и защо тя не може тъй лесно да се развива у старитѣ.

Охтиката върлува повече въ градоветѣ, дѣто хората иматъ по-тѣсни сношения, по-рѣдко въ селата, дѣто хората биватъ повече уединени и живѣятъ на откритъ въздухъ.

Жителитѣ отъ островитѣ на тихия океанъ не мрѣли никакъ отъ охтика, но слѣдъ като са влезли въ сношение съ хора отъ други страни захванала охтиката да върлива и между тѣхъ, това значи, казва Debove, до онова време охтиката не е можела да се появи самородно между тѣхъ, значи че микроба на охтиката е билъ пренесенъ тамо отъ послѣ.

Като предрасположителна причина, на пръвъ редъ иде наслѣдството, но неговата важность, споредъ Debove, е била твърдѣ много прѣувеличена, така щото много пжти заразената охтика се вземала за наслѣдственна, и даже са отивали нѣкои си до тамъ, щото са вѣрвали че охтиката била почти всякоги наслѣдственна болѣстъ. Така по наслѣдство охтиката ес предава направо, както единъ френгавъ предива френгата на дѣцата си, но това сравнение нѣма пълна аналогия, и прямото предаване не може да се обясни; до доказването натова, Debove мисли, за справедливо, да се приеме че по наслѣдство се предава само едно предрасположение, една почва благоприятна за развиванieto на болѣстѣта, и при първото излагание на специфическата причина човѣка се заразява. При това трѣба да се прибави че всичко козто ослабва тѣлото, като не достаточна храна, неумѣренъ трудъ, морални не приятности и други такива са предрасположителни причини.

И така, споредъ Debove охтиката е просто зарачителна

болѣсть, и никой не може да стане охтичевъ ако не е получилъ отъ вѣнъ зарадиша на туберкулозиса.

По лѣкуванието на охтиката, Dobove настоява твърдѣ много на усиленото хранение съ сурово месо. Така, ако съществува мисълъ че охтиката може да се лѣкува съ усилено хранение, то колко повече трѣба да е вѣрно че доброто хранение ни избавя отъ предрасположението което може би имаме на охтока.

Най послѣ за да свършимъ съ предпазителнитѣ мѣрки противъ охтиката ние ще отбѣлѣжимъ че Съвѣта за общественната игиена и чистотата въ Парижъ, слѣдъ като е разисквалъ сериозно въпроса за изучаванieto мѣрките, които трѣба да се зематъ за да се спре распространението на охтиката, приелъ и е намерилъ за добро да обнародва слѣдующето наставление:

„Най дѣйствилющото средство, за предаванието на гръдната туперкулоза, се състои въ хрaчките (балгамитѣ) на охтичевитѣ.

„Хрaчките прочее не трѣба да се хвърлятъ, нито връхъ земата, нито въ кърпи между прането, дѣто тѣ изсѣхвaтъ и ставатъ на прахъ, който е опасенъ.

„Слѣдователно трѣба да се препорѣчва на болнитѣ да плюетъ въ сѣдове, въ които да има опилка (талашъ) произходяща отъ цѣпеннето на чамови дърва съ трионъ.

„Тия сѣдове най малко единъ пѣтъ на день да се исчистватъ и испарватъ съ вряла вода.

„А талаша съ хрaчките трѣба да се хвърлятъ въ огъня и да се изгарятъ.

„Тамо дѣто се събиратъ много хора да живѣятъ на едно мѣсто (като въ училищата, фабричитѣ, казармитѣ, болницитѣ), тия мѣрки непременно трѣба да се приспособяватъ.

„Въ случай, когато се земе подъ наемъ нѣкоя си мебелирована стая, въ която дълго време да е живѣлъ нѣкой си охтичевъ или ако пакъ е умрѣлъ въ нея, то трѣба да се дезинфектиратъ стаята и постелките съ сѣра*).

„Дрѣхитѣ на умрѣлицѣ хора отъ охтика не трѣба да се обличатъ отъ други хора преди да бѣдатъ добръ испрани и запапени съ вряла вода.“

Несъмнѣнно горнето наставление е превъсходно, но страхъ ни е то да не посрѣщне мѣжнотии въ приспособ-

*) Видѣтъ Медицинско Списание година I страница 403.

лението си. Много хора не ще смѣятъ да зематъ такива мерки, ако има нѣкой боленъ испомежду имъ! Такова едно препорѣчаніе не е ли равно съ обявяването на болестта? А ние виждаме много болни отъ охтика, които за щастіе се маматъ за естеството на болѣстта, която ги подкопава! Това мамение се подкрепя и отъ самитѣ лѣкари, които, по челоуѣколюбіе, не смѣятъ да кажатъ на болнитѣ си че тѣ страдатъ отъ неизлечима болѣсть! Родителитѣ на болнитѣ ще се съгласятъ ли да имъ се изгуби това сладко мамение, предъ видъ на обществената игиена? Но при това, всичкитѣ тия въгроси не могатъ да служатъ за причина да не се приспособява горното наставление, защото ние често гледаме болни, които познаватъ болестта си, но при това пакъ се ласкаятъ и надяватъ се че ще могатъ да се изцѣрятъ. И нѣма ли случаи на излѣкуване отъ охтика? Дѣйствително тѣ са рядкостъ, но съществуватъ такива автентични наблюдения отбѣлѣзани въ медицинската наука. Най-послѣ самитѣ родители, които много пжти се научаватъ за естеството на болестта, и даже по нѣкой пжть отъ опитъ знаятъ хода и края на болѣстта отъ едно тѣхно умрѣло отъ охтика дѣте, и при това пакъ хранятъ надѣжда и се маматъ че болното имъ може да оздравя.

Д-ръ Пюскилиевъ.

Намѣствачитѣ (чикжкчинитѣ).

Въ всичкитѣ страни на свѣта се срѣщатъ единъ родъ хора шарлатани занаятето на които е да лѣкуватъ окуцелитѣ отъ каква и да е болѣсть, навѣхнатитѣ и счюпенитѣ кости. Тѣзи хора Французитѣ наричатъ „rebouteurs“, въ Испанія тѣ носятъ името „algebristas“, а у насъ се познати подъ турското име „чикжкчин“ (отъ чикжкъ-навѣхнато, измѣстено). Често този занаятъ се предава отъ баща на синове, тѣй щото само на извѣстни семейства е дадено да се гордѣятъ съ наслѣдственото име „чикжкчин.“ Въ невежата среда на народитѣ има даже въра че нѣкои лица се раждатъ съ единъ особенъ инстинктъ, съ една природна дарба (подадена) да могатъ да распознаватъ и да „намѣстватъ“ мжчнитѣ и невидимитѣ измѣствания, които единъ искусенъ хирургъ не е билъ въ състояние да намѣсти. Сжръ Джемсъ Паджетъ е казалъ на ученицитѣ си: Малцина отъ васъ ще упражняватъ медицината безъ да

срещнатъ нѣкой чикжкчия неприятель; и ако тойзи успѣе да излѣкува нѣкой боленъ, когото вие не сте могли да излѣкувате, тогава неговото положение ще се усигури, а вашето ще пропадне.“

Случаитѣ, гдѣто тѣзи хора сполучаватъ да оздравятъ са нѣкои видове отколенни куцания или нѣкои осжкатывания послѣдствени на разни остри болѣсти на ставитѣ, на измѣствания или натжртвания на ставитѣ. Въ всичкитѣ тѣзи случаи тѣ увѣряватъ че болната частъ е „измѣстена,“ при всичко че единъ чловѣкъ горѣ долу запознатъ съ анатомията при първия поглѣдъ може да познае че коститѣ са на мѣстото си. По нѣкога тѣ дѣйствително скжсватъ нѣкои срастнали връзки, други пакъ пакъ чрезъ едно постепенно упражнение премахватъ вцепенението на една става произлѣзло отъ дълговременна неподвижностъ и тѣй до извѣстна степенъ могатъ да помогнатъ на болнитѣ. Нѣкои неразумни и безразсѣдни намѣствачи докарватъ сериозни и тѣжки повреждания чрезъ своитѣ маневри въ случай на остро възпаление на ставитѣ, други обаче по хитри казватъ въ такъвъ случай на болния че болѣстѣта му не е за тѣхъ. Намѣствачитѣ рѣдко иматъ случай да намѣстятъ една дѣйствително измѣстена частъ; тѣхното природно „подадене“ е да казватъ въ всичкитѣ случаи, гдѣто е станалъ ударъ въ една оконечностъ, че има „измѣстено,“ а малко ги е грижа каква повреда има въ нея, и претендиратъ, а може би даже да вѣрватъ, че ще „намѣстятъ“ болната частъ.

Д-ръ Уартжнъ П. Удъ, който лично е слѣдвалъ практиката на единъ намѣствачъ, описва слѣдующия случай:

Единъ здравъ чловѣкъ си ступва коститѣ на лакътя. Туря му се обикновения апаратъ, който премѣняватъ нѣколко пакти. Слѣдъ нѣколко седмици срастванието е станало и чловѣка излиза оздравѣлъ. Той не може още да се служи нито съ ржката си, нито съ лакътя си, но го увѣряватъ че това вцепенение е слѣдствие на продължителната неподвижностъ и че то съ време ще исчезне. На мѣсто обаче да почезне вцепенението се успява и чловѣка отива да се допита у единъ намѣствачъ. Въ това време лакътя се намира въ такова положение щото образува почти правъ ъгълъ съ мишцата, и е средно завъртѣнъ на навжтрѣ; ржката се намира на сжщата права линия съ лакътя, прѣститѣ сжщо прави и вцепени. Малки пасивни движения могатъ да са произведатъ въ тая ржка, но тѣ причиняватъ болни въ ставитѣ. Чикжкчията казва на болния че лакътя и китчицата на ржката му са „измѣстени.“ Чловѣка възражая че пов-

редата се е нампрала въ средата на коститѣ на лакътя. Немѣствача отговаря че може коститѣ по средата да били счюпени, но лакътя и китичната на ржката били също „измѣстени“ и че докторитѣ не са забѣлявали тѣзи повреди. Слѣдъ това чикжкчията по единъ бързъ начинъ произвежда движения въ тѣзи ржка и болния наченва тутакси самъ да я движи. Человѣка си отива по този начинъ като може вече да движи вцепенената си до тогава ржка и е напълно увърентъ че има право строго да се оплаква отъ свонитѣ доктори.

Всичката паталогия по предание на чикжкчинитѣ състои въ това: оконечността е винаги „измѣстена“ и тѣ трѣбва слѣдователно да я „намѣстятъ.“ По нѣкога тѣ употребяватъ една жидкостъ да направятъ болния да почувствува като че нѣщо се намѣства. Ето единъ по добенъ случай:

Единъ человекъ си гатертилъ среднитѣ стави на крака, но единъ ученъ хирургъ слѣдъ като разгледалъ внимателно крака казалъ че нѣма измѣстена костъ. Полека лека възпалението и подутоостъта преминали, но человекъ отишълъ да се покаже на единъ чикжкчия. Споредъ обичая си той казалъ че има една малка костъ измѣстена. Зема тогава та натиска силно съ върха на голѣмия си пръстъ върху сухата жила на мускула дългий растегателъ на голѣмия пръстъ на крака и сухата жила веднага се хлзнала подъ пръста на чикжкчията като произвела една силна болка. Человѣка вѣроятно и днесъ още вѣрва че е усѣтилъ какъ костъта се е намѣстила и че неговото оздравяние се дължи на чикжкчията.

Разбира се че всичкитѣ преправяния и кривения на лицето на чикжкчията и неговитѣ лажки трѣбва у всекиго да вдѣхватъ същото отвращение както и другитѣ видове на шарлатанството, но едно нѣщо което заслужава вниманието на лѣкаритѣ е начина по който чикжкчинитѣ успѣватъ да възстановятъ движения въ ставитѣ, които учени хирургии не са могли да излѣкуватъ.

Всичкото знание на чикжкчията може да се искаже съ слѣдующитѣ четири предложения:

1-о Всека става въ която има нѣщо необикновено е „измѣстена.“

2-о Ако нѣма остро възпаление ставата трѣбва да се „намѣсти“

3-о Трѣбва да се отхвърлятъ случаитѣ гдѣто има възпаление или пъкъ като се намали възпалението съ умерителни средства, тогава да се „намѣсти“ ставата.

4-о Каквото подобрѣние и да послѣдва, трѣбва да се счита че се дължи на чикжкчията.

Ето сега пъкъ истинското положение на работитѣ:

1-о Ставитѣ, които по нѣкаква причина са били държани въ неподвижностъ нѣколко седмици или мѣсеци, оставатъ много или малко силно закрѣпени въ положението въ което се намиратъ и мускулитѣ и връзките дълго време въ неподвижностъ навикнуватъ да се хранятъ въ положението което имъ е дадено.

2-о Ако единъ силенъ ударъ се нанесе на едно мѣсто, тогава нѣкои близки части могатъ да се срастнатъ едни съ други, като напр. сухитѣ жили въ цѣвичните си, една ципа съ друга нахождана се отгорѣ ѝ или отдолу ѝ и върху които трѣбва да се хлѣзга свободно.

3-о Нервни клончета които минаватъ презъ подвижни части могатъ да се срастнатъ съ тѣхъ посредствомъ пластически ексудати и при всѣко движение да бѣдатъ раздърпвани.

4-о Въ нѣкои случаи става слабо срастванне между синовиалните повърхности, тъй щото достатъчно е да се скъса това срастванне за да стане пакъ ставата подвижна.

Вслѣдствие на силни движения на осукване, при гъжане и разгъжане свититѣ части се растягатъ и често анормалните сраствания се скъсватъ и тъй болния оздравява, а малко важни чикжкчията ли е направилъ тѣзи движения или пакъ са слѣдствие на едно случайно паданне.

Напримѣръ: на единъ джентилменъ отъ Чикаго вслѣдствие на една случка му е останало едното колѣно вцепенено и много го безспокоюло; единъ день като бързалъ много сигналъ се и падналъ върху колѣното си което се прегъгнало. Слѣдствието на това паданне е било, че този чловѣкъ е оздравѣлъ веднага отъ своето куцание.

Ако вцепенението е слѣдствие само на едно свиване на мускулитѣ и на връзките то може да се излѣкува съ постепенно усиляване на движенията, но ако има и срастванне на нѣкои нерви и болния е или много нервичентъ или истеричентъ, тогава движенията причиняватъ силни болки и го уплашватъ. Именно въ подобни случаи чикжкчията успѣва, защото чрезъ разни способности на забавления и др. той отвлича вниманието и въображението на болния и въ тѣзи минута енергически скъсва срастналитѣ се части.

Д-ръ Удъ описва подробно способитѣ по които чикжкчиятъ лѣкуватъ разни вцепенени стави, какъ тѣ търсятъ, било чрезъ натискане съ пръстъ, било чрезъ движения болните точки на такива стави и подиръ какъ на-

ченватъ и какъ свършватъ усиленитѣ прегъвания, растягания, въртения и дърпаня на болнитѣ части.

Нашитѣ чикжкчии въ нѣкои случаи, гдѣто се иска голѣмо усилие да „намѣстятъ“ ужъ „измѣстената“ частъ, се служатъ и съ разни механизми, единъ отъ които е колелото. Тѣй напиримѣръ тѣ турятъ крака между спицитѣ на едно колело и завъртватъ това последното докато чуютъ или пъкъ болния усѣти едно испукване. Тогава вече измѣстената става се намѣства, но за зла честь на болния по нѣкога се случаватъ че намѣсто да добиятъ много желаемото намѣстване тѣ счупуватъ коститѣ на своя клиентъ. Неотдавно видѣхме единъ турчинъ, който като заболѣлъ ходилъ да се покаже на единъ чикжкчия; този безъ много мислене казалъ на болния че крака му билъ измѣстенъ и наченалъ съ голѣми усилия да го намѣства. Резултата бѣ този че когато видѣхме болния той имаше единъ гноясълъ флегмонъ, който обземаше цѣлия му лѣвний кракъ. Слѣдъ пробиванieto на флегмона видѣхме че и ставата на китчидата на крака бѣше препълнена съ гной и съобщаваше съ куфината на флегмона. Чикжкчинитѣ обаче у насъ не се занимаватъ само съ „намѣстване“ на измѣстени стави, но още лѣкуватъ и всичкитѣ видове счупени кости. Въ народа даже има вѣра че докторитѣ не могатъ да лѣкуватъ счупено. Тѣзи вѣра разбира се е вдъхната и поддържана отъ чикжкчинитѣ. Тѣ винаги казватъ на болния да не отива въ болницата, защото докторитѣ щѣли да му отрѣжатъ счупения кракъ или ржка, че другояче докторитѣ не знаяли да лѣкуватъ. Слѣдъ като успѣе така да напаше болния чикжкчията наченва да се пазарява съ него за лѣкуванието.

Колко хорица лѣкувани отъ чикжкчинитѣ оставатъ усакаѣли съ немощни крака и съ искривени ржцѣ, жертва на своето невѣжество и заблуждение! Колко пъкъ въ ржцѣтѣ на единъ чикжкчия отиватъ съ дни на онзи свѣтъ, тогава когато при днешния напредѣкъ на хирургията тѣ би могли да останатъ живи или съвършено излѣкувани, или съ тѣжки случаи да се избавятъ съ никакъвъ недостатѣкъ.

Нека прочее народа излезе еднажъ отъ заблуждението, въ което го въвеждатъ и поддържатъ шарлатанитѣ „чикжкчии“ и други подобни и да се увѣри че цельта на хирургията не е да се режатъ крака и ржцѣ! Д-ръ Ивановъ